

УДК 930.1"19"(477)

Гломозда К. Ю.

СТАН СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

За останні дванадцять років фактично не сталося істотних зрушень в уявленнях українських і зарубіжних істориків про стан української історичної науки новітньої доби. Він і далі переважно визначається як кризовий. Ця криза протягом усього досліджуваного періоду пов'язується з низькою фаховою підготовкою багатьох істориків, пануванням емпіричних, описових досліджень, погіршенням якості джерельних видань, браком сучасної парадигми української історії, яка б дала змогу вийти на сучасні рівні й стандарти наукового опрацювання.

Складовою методологічного простору сучасної історичної науки є історіографічні дослідження. У цій сфері важливим науковим завданням залишається розробка таких проблем українського історіографічного процесу, як становлення наукових шкіл та ідейних напрямів в історичній науці, форм та механізмів інституалізації національної історичної науки, її теоретичних засад та ідейних впливів, яких вона зазнає [1]. За сучасних умов суспільно-політичного життя України стан науки і культури вивчення української історіографії набуває світоглядного змісту; українська історіографія виконує не лише наукові, гносеологічні функції, а й соціокультурні, виступає засобом формування національної свідомості [2].

Українська історіографія пройшла шлях від маргінальної структури в межах російської та польської науки до національної історичної науки, її становлення протягом доби незалежності України вже теж має свою історію. Певною мірою віхами на цьому останньому відтинку стали: постановка питання про саме існування української історичної науки [3], 1991-1992 роки, коли в Інституті історії України НАН України не вийшло друком жодного колективного видання [4], і відзначення Національною премією Украї-

ни ім. Т. Шевченка 15-томного компендіуму «Україна крізь віки» (К., 1998-1999). Це знайшло відображення в дослідженнях і публікаціях, які започаткували обговорення особливостей сучасної української історичної науки.

Своєрідною відповіддю на закиди С. Білоко-ня стали праці С. В. Кульчицького [5]. Докладний, багатоплановий і в дечому більш об'єктивний розгляд стану української історіографії на початку 90-х років запропонував українсько-канадський учений О. Субтельний [6]. Автор мав на меті розглянути головні на той час аспекти української історичної науки і дати загальну оцінку становища, аби допомогти українським історикам обрати напрям руху на майбутнє.

1995 року сталася чи не найпомітніша подія в дослідженні даної царини. Журнал «Slavic Review» вмістив матеріали дискусії з питань української історії та історіографії. Дискусію було проведено навколо питань, порушених проф. Марком фон Гагеном у статті «Чи має Україна історію» [7], назва якої перегукувалася з попередніми матеріалами С. Білоко-ня.

Формулюючи питання у такий спосіб, фон Гаген мав на увазі насамперед наявність в Україні такого історіописання пережитого минулого, яке було б загальноприйнятим і мало б авто-

ритет у міжнародної наукової та політичної громадськості. На його думку, сучасні дослідження як місця України в історії, так і історіографії України не дають однозначної відповіді. Геополітичні реалії останніх двох століть спотворили історіографію України або ж поклали їй край. Сталі інтереси Німеччини й Росії полягали в запереченні або применшенні історії України як провінційного «прикордоння». Наукова історіографія України через це справляє цілком гнітюче враження, а сама Україна не належить до модерних, історично «легітимних» націй. Натомість, подібно до інших країн Центрально-Східної Європи, вона видається закордонним фахівцям і політикам до певної міри штучною, такою, що не до кінця заслуговує на державність. Україні бракує історичної тяглості нації та держави, тяглості еліти та церкви, вона потерпала від культурної асиміляції.

Ці умови породжували в українців почуття власної неповноцінності щодо панівних російської та польської культур. Українська історіографія й національна ідентичність відтак слабкують на культурно-історичну «проникненість» (permeability). У контексті нещодавно проголошеної незалежності українські політичні лідери й учені намагаються запевнити в історичності своєї держави новими або «реабілітованими» оповідями про її минуле. Те, якого роду історію пропагуватимуть школи, університети й військо, значною мірою визначатиметься, як вважає автор, політичними міркуваннями.

У зазначеній дискусії взяли участь Г. Грабович [8], Я. Ісаєвич [9], А. Каппелер [10], С. Плохий [11] та Ю. Сльозкін [12]; безпосереднім продовженням дискусії можна вважати й праці О. Сидоренка [13].

У наступні роки з'явилися праці, автори яких з'ясовували становище, що склалося в сучасній українській історіографії. Так, наприклад, Н. Яковенко схарактеризувала розвиток українських історичних студій за останні півтора століття як боротьбу народницької і державницької концепцій [14]. Розмаїті аспекти сучасної історіографічної ситуації в Україні розглянули Л. В. Таран [15], В. Сарбей [16], О. П. Реєнт [17] та В. А. Потульницький [18]. 16-18 травня 2000 р. в Чернівецькому державному університеті відбувся Міжнародний науковий конгрес Українського історичного товариства «Українська історична наука на порозі XXI століття» [19], на якому здобутки і невирішені проблеми висвітлювалися в доповідях Я. Ісаєвича, О. Реєнта, В. Рички, О. Рубльова, Є. Сахновського та ін. Важливе значення мала поява першого підручника з

української історіографії, орієнтованого на сучасну дослідницьку та дидактичну практику, де, зокрема, вперше вміщено оцінку дискусійних матеріалів «Slavic Review» 1995 р. [20]. 9-10 листопада 2001 р. у рамках виконання мегапроєкту «Вища освіта: лідерство для прогресу» Міжнародного фонду «Відродження» у Львові відбулася Міжнародна наукова конференція «Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти», в роботі якої взяли участь понад 50 українських і зарубіжних учених [21]. Варто зазначити, що в ширшому контексті проблеми української історіографії обговорювалися 6-13 серпня 2000 р. в Осло на XIX Міжнародному конгресі історичних наук. У центрі уваги Конгресу перебували питання інтерпретації історичного процесу, методології та методики досліджень, а також «корисності історії і зловживання нею, відповідальності історика в минулому і тепер» [22].

Таким чином, протягом свого становлення й до сьогодні новітня історія української історичної науки постійно залишалася предметом спеціального розгляду наукових кіл як в Україні, так і поза її межами. Відтак дослідження спеціальних історіографічних праць у цій царині залишається, на наш погляд, сталим актуальним завданням. Автор пропонованої статті має на меті розглянути характер уявлень про стан української історичної науки, про сенс і причини її кризи на новітньому етапі розвитку.

Як відзначив у спеціальному дослідженні з питань кризи історичної науки В. В. Головко, українські історики у критиці стану радянської історичної науки «взяли пізній старт» порівняно з московськими й ленінградськими вченими. «Консервативний табір» обстоював думку, що в радянській науці мають місце лише окремі негативні явища, а «радикальний» (яскравим представником якого був С. Білокінь) доводив повну протрацію української радянської історіографії. Напрямок, визначений В. В. Головком як «офіційний», проходив між консерваторами і радикалами [23].

У своїй оцінці кричущого стану української історичної науки наприкінці 90-х років С. Білокінь виходив з того, що її внутрішній розвиток повинен був мати власну логіку і взаємну зумовленість складових, поетапність і послідовність. Натомість у ній було перервано зв'язок часів. Відтак виник брак загальної освіченості, фахових знань, вільної орієнтації у джерелах і літературі, володіння модерними методами дослідження, а сподіватися на швидку регенерацію кадрів не випадало. Розвиток історіографії гальмувався також прямим диктатом командно-адміністративної системи.

«Оскільки радянському управлінському апаратові ніколи не йшлося про об'єктивний аналіз подій, що звалося буржуазним об'єктивізмом, від істориків вимагалось виключно обслуговування поточного політичного моменту. Дослідники були відчужені як від історичних джерел, так і від засобів друку... трактування й головні висновки їхніх студій були завжди наперед відомі» [24]. Коли ж ситуація змінилася, історики втратили монополію на істину, бо «профани» дістали у своє розпорядження факти і почали діалог: хвиля періодичної преси накрила істориків і накинула їм журналістські підходи. Але історична наука в Україні продовжувала все ж таки залишатися цілком самостійним світом зі своїми цінностями. Головні її недоліки, з погляду автора, полягали у викривленій нерівномірності розробки історичного масиву (через що виникла активна популяризація архаїзаторських тенденцій в художній літературі), розгляді історії доби феодалізму виключно з позицій боротьби українського народу за «возз'єднання» і відтак його недержавності, в обмеженості джерельної бази медієвістів, у трактуванні історії XIX ст. лише як похідної від загальноросійських тенденцій і закономірностей, нерозробленості історії інонаціонального населення України, відсутності праць з історії церкви, відлиги 1956-1965 рр., історичної бібліографії, «...органічної питоменної концепції, що об'єднала б картини історичного життя цілої нації, предмета власне української історії досі не вироблено» [25].

Шлях виходу зі скрутного становища вбачався у цілковитій перебудові історичних досліджень, утворенні альтернативних структур і форм роботи, об'єднанні обох галузей історичної науки - в краю і в діаспорі, у «святій свободі» науки як головній умові її розвитку [26]. Ці побудови, власне, окреслили коло аспектів, яких надалі неодноразово торкалася література з теми.

Таким чином, початок зазначеного періоду обговорення проблем української історичної науки був пов'язаний з формулюванням тези про її кризу. За виразом О. Субтельного, «сьогодні стало майже обов'язковим використовувати слово "криза" при обговоренні головних аспектів колишньої радянської системи. Це, звичайно, подає точну характеристику поточного стану української історіографії, яка, подібно до самої української історії, сягнула критичного, драматичного поворотного пункту» [27]. Риси цієї кризи, шляхи й перспективи виходу з неї неодноразово були в полі зору дослідників. За спостереженням В. В. Головка, ситуація в історіографії визначалася як «лінгвістичний поворот», «відродження

нарративу», «повернення літератури», «постмодерністський виклик», «занепад традиційної історії», «доба сумнівів», «критичний поворот», але поняття «криза» залишалось найпоширенішим [28]. І. І. Колесник зазначила, що в останні півтора-два десятиріччя історична наука в Україні перебуває немовби на «інтелектуальному перехресті», а в такі перехідні, кризові епохи, як відомо, зростає роль історіографії як окремої гілки історичної науки, засобу самоідентифікації і розбудови історичної науки, інструменту інтегрування вітчизняної історичної науки до європейського та загального історіографічного процесу [29]. За застереженням Є. Сахновського, після 1991 р. в науковій періодиці неодноразово писалося про «кризу української історіографії», тоді як цілком очевидно на увазі малася «історія істориків», тобто професійна історіографія, а ще вірогідніше - історична наука. Підміна термінів цим не обмежується, бо в окремих статтях йдеться «про кризу всього: історичного знання, історіографії, історичної науки, методології, марксистської парадигми тощо» [30].

Тим часом, наявність кризи ставилася в літературі і під знак питання: «...чи є в наявності криза української історіографії? Як не дивно, відповіді на це питання складно». Українська наука, безумовно, переживає кризу як результат зміни суспільних умов розвитку при підвищених запитах людей сьогодення до свого минулого, а також інтересу до історії інших народів та держав. Але наявна криза - це криза марксистської парадигми, яка тривалий час була єдиною дозволеною методологією історії в СРСР та Україні, що виключало можливість творчої розробки соціологічної теорії марксизму з урахуванням загального розвитку філософії історії. Нині історія має писатися на основі узагальнення численних поглядів та оцінок, а органічним компонентом розвитку науки постає синтез теорій, підходів і методів та конкретно-наукових концепцій [31].

З іншого погляду, відзначалося, що криза - це, власне, нормальний стан науки. «Варто лише пам'ятати, що кризові явища в науці - процес логічний і ніколи не можуть характеризуватися виключно від'ємними величинами і негативними оцінками. Криза будь-якої діючої системи є однією з фаз її поступальної ходи» [32].

Думку про існування системно-етапної кризи в сучасній українській історичній науці «не повністю поділяє» і В. А. Потульніцький. На його думку, наявна чергова, шоста криза парадигми Гегеля-Маркса-Гроха як світоглядної основи історичної науки, що змусила апологетів концепції «історичних-неісторичних» народів

шукати чергові «проміжні варіанти», а представників старшого покоління українських істориків, сформованих як науковці в радянський період, поставити під сумнів монопольне право марксизму на істину [33]. За спостереженням В. В. Головка, більшість західних і вітчизняних дослідників погоджувалися з тим, що в українській історичній науці має місце криза зростання. У вітчизняній науці йдеться, по-перше, про кризу марксистсько-ленінської методології (кризу парадигмального характеру), по-друге, про власне кризу сучасної української історіографії (кризу зростання) і, по-третє, про загальну кризу світової історіографії (проблеми історичного синтезу, об'єктивності історичної науки, методів пізнання минулого тощо) [34].

Обговорення проблеми кризи не могло не супроводжуватися спробами визначити основні недоліки української історичної науки, які саме й характеризують кризовість стану.

В якості таких недоліків, по-перше, постав емпіризм досліджень. «Період "первісного нагромадження" емпіричних знань у вітчизняній історіографії дещо затягнувся. Історики в переважачій більшості не наважуються переступити межі конкретно-історичних досліджень, полишаючи царину історіософського осягнення історії людства філософам, соціологам, етнографам, економістам» [35].

По-друге, йшлося про те, що криза насправді охопила всі етапи історичних досліджень, а не лише їх останню фазу (концептуальне оформлення їх результатів і теоретичних узагальнень). Відтак проблема подолання заангажованості джерелознавчих досліджень у незалежній Україні не лише не втратила своєї актуальності, а навпаки, ще більше загострилася [36]. Серед проявів джерелознавчої кризи - «своєрідний *mauvais ton* у науковому середовищі»: видання збірників документів у вигляді авторських монографій вкупі з непрофесійним підходом до публікації, без належного археографічного опрацювання та за випадковим і неаргументованим добором [37].

По-третє, один з найрельєфніших виявів кризи сучасної історичної науки вбачається у проблемах її методології, основних категорій і базових понять як у плані варіативності значення однозвучних понять і термінів у численних історичних концепціях, так і в плані потягу сучасних істориків та суспільствознавців до демонстративних, невиправданих неологізмів, творення власного понятійного апарату [38].

По-четверте, зміна в термінології та фактографії за характером досить механістична. «...В науковому сенсі "заповнення білих плям" мало зна-

чення хіба що для накопичення фактів. Ревізія історії зводилася переважно до її переписування в іншій тональності... "Введення в науковий обіг" раніше недоступних документів не привело до якісних зрушень в історичному знанні... Оновлення парадигми не сталося» [39].

По-п'яте, через зазначені спроби однобічного переписування історії поглиблюється відчуження суспільства та історичної науки. «Як результат, історіографія не виконує однієї з своїх головних функцій - світоглядної» [40].

По-шосте, на думку деяких дослідників, українська історіографія загалом лишається провінційною. Це виявляється як в поширеному дилетантизмі опрацювання джерел [41], так і в мовній ізоляції, інституційній та значною мірою «інтелектуальній самодостатності» української історичної науки. «Раніше українська історіографія була провінційною щодо Москви, нині вона перетворилася на провінцію "Заходу". Раніше причиною фахового провінціалізму нашої історіографії було домінування Москви та відповідна політика "центру", тепер - брак гуманітарних ресурсів». Таким чином, не лише у 1990 році, а й у році 2002 «сучасний стан нашої історіографії вкрай незадовільний» [42].

Не могло не виникнути питання про причини зазначеної кризи науки. Досить поширеним і актуальним залишається пояснення її загальними особливостями стану гуманітарних і суспільних наук за радянських часів. «Причини катастрофічного стану історичної професії в СРСР обговорювалися часто... усі характерні дефекти радянської історіографії - догматизм, вульгарний соціологізм і примітивний економізм - існували в Україні Щербицького навіть більшою мірою, ніж, наприклад, у Росії, Вірменії або Балтійських республіках... Таким чином, стосовно свого відносно високого рівня соціально-економічного розвитку Україна мала непропорційно слабкорозвинену історіографію» [43].

С. Білокінь свого часу причини кризи в українській історичній науці визначив, як уже згадувалося, зокрема й тим, що в ній «перервано зв'язок часів, винищено цілу генерацію фахівців» [44]. Наслідком десятиріч дискримінації національної тематики і свого роду «відновлення зв'язку» стали «крен у бік націоналістських побудов, які можна сприймати як хворобу зростання» [45], «український варіант кризи - методологічний вакуум, який заповнюється не переосмисленням надбань світової історіографії, а "поверненням до джерел" вітчизняної» [46]. Але таке «повернення до джерел» дає змогу, скажімо, в західній науці провідним («mainstream»)»

Історикам розглядати українську Історію, як «пошук коріння», захист національних інтересів або якісь інші претензії палких прихильників, та відмовляти у подібній «ревалоризації», у належності до «об'єктивної історії». Вважається, що в сучасній Україні провідним принципом історіографії є «відверто націоналістичне переписування минулого, яке розглядає суверенну, національну державу як телеологічний наслідок історії» [47].

З другого боку, подібні явища в історіографії набувають у сучасній літературі обґрунтування. На думку В. В. Масненка, ймовірно, що наукова історична думка розвивається, виходячи з певного врівноваження між соціальними запитами суспільства та суто науковими потребами. «Саме від цієї рівності виходять інтелектуальні та духовні імпульси, що породжують новації суспільної думки, зокрема у царині історії. У національній площині історична думка таким чином може розглядатися як своєрідне відбиття, зовнішній матеріалізований вияв складної внутрішньої роботи нації над самоусвідомленням, над визначенням власного "Я". Тому історики звертають увагу на ті сюжети у минулому власних народів, які доводили їхню самотність, відмінну історичну долю, право на національну державу, якщо такої на той час не існувало. «Зрештою, відбувалося написання національних історій та становлення національних історіографій, які претендували на остаточну істину в трактуванні минулого своїх націй» [48].

Як за часів «перебудови», так і нині питання про співвідношення історії та політики залишається, таким чином, вельми актуальним і гострим. Сенс претензій сучасного суспільства до історичної науки теж цілком відверто розкрито в наукових розвідках, «...нині, в контексті недавно проголошеної суверенності й незалежності, українські політичні лідери, ті, хто формує думку, і вчені намагаються заповнити історичність своєї держави новими або наново реабілітованими наративами минулого. На офіційну ("establishment") академічну історію тисне політичний провід, який тепер обіймає найповажніші позиції при владі. Через те що нинішні лідери й партії дивляться в минуле і, що важливіше, апелюють до нього і намагаються формувати народну пам'ять так само, як вони вибудовують легітимність свого нового державного апарату, саму історію та істориків покликали на критичні ролі як "державоносні елементи". Тиск на офіційних істориків виходить також від довго придушуваних чи нещодавно нововіднайдених популярних течій націоналізму й антирадянства» [49].

Подібний тиск породжує таку причину кризових явищ в історичній науці, як брак у дослідженнях світового контексту. Спеціальні праці з цього питання належать В. А. Потульницькому. Він вважає, що сьогодні українська історична наука ще не має власної науково-дослідницької версії історії України в її національно-державному вимірі, яка перебувала б у відповідності зі світовою історією. Українська історія залишилася на рівні сепарації і так і не вступила у більш зрілу фазу погодження з всесвітньою історією. Ця фаза має настати «не лише шляхом діалектичного опрацювання проблем української і всесвітньої історії, але і шляхом деміфологізації перспектив домінуючих націй щодо України, і до певної міри, і щодо себе... Грушевський - це фундамент, на якому стоїть українська історична наука, але фундаменту для входження повністю відсепарованої української історії в історію світову, на жаль, не вистачає...» [50].

Але характер суспільних процесів і безсумнівний зв'язок історіографії з особливостями й потребами новітнього українського суспільства призводить до того, що і в сучасній літературі простежується протистояння двох історіографічних візій, закорінених у минулому. Ще в статті О. Субтельного знайшов відображення той факт, що політичні реалії незалежної України поставили концептуальне питання, що прямо стосується істориків: кого представляє нова держава - український народ чи народ України? Відтак історики мали зробити вибір між етнічним підходом до писання української історії та територіальним підходом до вивчення історії розмаїтих народів, що коли-небудь мешкали на терені України або населяють її сьогодні. Питання залишилося нерозв'язаним з часів М. Грушевського та В. Липинського [51]. Концепт М. Грушевського, за схемою якого простежено історію українського народу на усій його території і впродовж усього періоду існування, доводячи неперервність національного буття, набув певної дискусійності лише у зв'язку із зазначеною дилемою територіального чи національного бачення історії України. «Втім, тут поки що немає чого додати, окрім того, що проблему сформульовано» [52].

На думку Л. Таран, сучасною українською історіографією має розроблятися саме «державницький» підхід, «а шану народу в історії віддасть "нова соціальна історія" в Україні» [53]. Неприйнятність у сучасних умовах виключно національного підходу до історії України обстоює також М. Богачевська-Хом'як, а І. І. Колесник вважає, що національна парадигма вже почала поступово переростати у постмодерністську на

базі «народології» [54]. Натомість Г. Касьянов вважає, що сучасна українська офіційна історіографія далі «подає майже ідеальний зразок методологічної одноманітності». Для розвитку самої науки боротьба зазначених візій не має істотного значення, бо обидві вони виростили з позитивістського минулого. «Історики в материковій Україні не критично запозичили ці шаблони й відтоді вживають їх як стандартні означення» [55].

За визначенням учених, криза української науки має й причини, так би мовити, адміністративного характеру. Наприклад, за Г. Грабовичем, у той час як криза впливає на всю культурну сферу, її ефекти є, можливо, найдраматичнішими саме в академічному секторі. На четвертому році незалежності України, коли відбулася дискусія в «Slavic Review», намагання наукового істеблішменту, урядових інституцій адаптуватися до нових обставин і визнати україністику як цикл законних дисциплін мають місце виключно всередині існуючої системи та її бюрократії, кадрової політики, встановлених пріоритетів, методів, стилю управління і так далі, без врахування взагалі, що ці дисципліни переживають кризу. «Немає жодного відхилення від встановленого способу ставлення до науки й культури; все так, неначе останніх шістьдесяти чудернацьких років (по навалі сталінізму) ніколи не було» [56]. Тоді ж відповідь на ці закиди дав Я. Ісаєвич, зазначивши, що хоча й шкода, що український уряд робить так мало, аби покращити ситуацію в гуманітарних науках, але в деяких «щасливіших країнах» для фінансування гуманітарних наук теж треба доводити, що дослідження буде корисне «для ринкових інституцій, або чогось так само шляхетного». Хоча криза в Україні, можливо,

наочніша через брутальність і примітивніші форми, деякі її аспекти не чужі іншим країнам, і не тільки посткомуністичним [57].

Крім цього, залишається актуальною і проблема так званого «журналізму». З погляду О. П. Реєнта, поява багатьох наукоподібних праць, перетворення історіографії на різновид елітарної публіцистики підмивають підмурки фундаментальних досліджень [58].

Розглянутий матеріал диктує наступні висновки. За останні дванадцять років фактично не сталося істотних зрушень в уявленнях українських і зарубіжних істориків про стан української історичної науки новітньої доби. Він і далі переважно визначається як кризовий.

Ця криза протягом всього досліджуваного періоду пов'язується з низькою фаховою підготовкою багатьох істориків, пануванням емпіричних, описових досліджень, погіршенням якості джерельних видань, браком сучасної парадигми української історії, яка б дала змогу вийти на сучасні рівні й стандарти наукового опрацювання.

Причини кризових явищ вбачаються головним чином у наслідках спотвореного розвитку суспільних наук за радянських часів, «поверненні» від марксизму до попередніх схем XIX - початку XX ст., політичній заангажованості історіописання за доби пошуку нової національної ідентичності, ігноруванні світового контексту історії України, а також у недоліках адміністрування науки за сучасних умов.

Позитивні зрушення здебільшого пов'язуються з фактом вільного від догматизму радянського зразка розвитку сучасних студій і значним розширенням «фронту» досліджень, введенням в обіг нового джерельного матеріалу.

1. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII - початок XX століття).- К., 2000.- С. 133-134.
2. Див.: Там само.- С. 5-6; Колесник І.І. Українська історіографія в контексті національного відродження України: спроба періодизації // Історія і теорія історичної науки та освіти. Харківський історіографічний збірник.- Харків, 1995.- Вип. 1.- С. 23.
3. Див.: Білокін С. Про становище історичної науки в Україні // Український історик.- Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1990 (рік 27).- № 1 (104-107).- С. 138-144 (в основу статті покладено виступ на конференції «Сучасна Україна» у Ратгерському університеті, Нью Джерсі, 17 березня 1990 р.); його ж. Чи маємо ми історичну науку? // Літературна Україна.- 1991.- 10 січня; його ж. Чи маємо ми історичну науку? // Наше минуле: Журнал незалежної історичної думки.- К., 1993.- Ч. 1 (6).- С. 4-16.
4. Див.: Азарх І. С., Муха Л. Я. (укл.) Бібліографія основних видань Інституту історії України НАН України 1936-2001.- К., 2002.- 160 с.
5. Кульчицький С. Правда і тільки правда (суб'єктивні замітки «офіційного» історика) // Політика і час.- 1991.- № 3.- С. 65-73; його ж. Історія і час: Роздуми історика // Укр. істор. журн.- 1992.- №. 4.- С. 3-10.
6. Subtelny O. The current state of Ukrainian historiography // Journal of Ukrainian Studies.- 1993.- Vol. 18.- N 1-2 (Summer-Winter).- P. 33-54. Стаття являє собою виправлений і доповнений варіант праці: Subtelny O. Die gegenwartige Situation der ukrainischen Historiographie: Ein Überblick // Ukraine: Gegenwart und Geschichte eines neuen Staates.- Baden-Baden, 1993.- S. 350-369, у свою чергу ґрунтованій на конференційній доповіді у Вальберберзі й Кельнському університеті 31 жовтня - 2 листопада 1991 р.
7. Hagen M., von. Does Ukraine have a history? // Slavic Review.- 1995.- Vol. 54.- N 3.- P. 658-673; переклад українською: Вісті з України.- 1997.- 29 травня; 5 червня.
8. Grabowicz G. Ukrainian studies: framing the context // Slavic Review.- 1995.- Vol. 54.- N 3.
9. Isaievych I. Ukrainian Studies - Exceptional or Merely Exemplary? // Ibid. Автор зазначив, що блискучі спостереження і пропозиції професорів фон Гагена й Грабовича «провокаційні в найкращому сенсі слова».
10. Kappeler A. Ukrainian history from a German perspective // Ibid.
11. Plokhly S. M. The history of a «non-historical» nation: Notes on the nature and current problems of Ukrainian historiography // Ibid.- P. 709-716.

12. *Slezkine Yu.* Can we have our nation state and eat it too? // *Ibid.* - P. 717-719.
13. *Сидоренко О.* Постколониалізм і українська історіографія // *Генеза: Філософія. Історія. Політологія.* - 1998. - № 1-2 (6-7). - С. 123-125; *Sydorenko A.* Post-colonialism and Ukrainian historiography // *Український історик.* - 1999. - Т. 34. - № 2-4 (141-143). - С. 143-161.
14. *Яковенко Н.* До питання про методологію вивчення історії України // *Генеза: Філософія. Історія. Політологія.* - 1996. - № 1(4). - С. 118-123. Стаття є журнальним варіантом передмови до «Нарису з історії України до кінця XVIII ст.».
15. *Таран Л. В.* Провідні тенденції світової історіографії в ХХ ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки // *Укр. істор. журн.* - 1998. - № 5; 1999 - № 1.
16. *Сарбей В.* Проти войовничого нігілізму в історичній науці часів перебудови // *Українська історична наука на порозі ХХІ століття.* Харківський історіографічний збірник. - Харків, 1997. - Вип. 2. - С. 55-69.
17. *Ресніт О. П.* Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // *Укр. істор. журн.* - 1999. - № 3.
18. *Потульницький В. А.* Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть // *Укр. істор. журн.* - 2000. - № 1-4; *його ж.* Україна і всесвітня історія: Історіософія світової та української історії XVII—XX століть, — К., 2002. — 480с.
19. Див.: *Бурдяк В.* Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на порозі ХХІ століття» // *Укр. істор. журн.* - 2000. - № 6. - С. 147-151.
20. *Колесник І. І.* Українська історіографія (XVIII - початок ХХ століття). - С. 113-134.
21. Див.: *Зашкільняк Л. О., Сирота Р. Б.* Міжнародна наукова конференція у Львові «Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти» // *Укр. істор. журн.* - 2002. - № 2. - С. 148-153.
22. Див.: *Ісаєвич Я. Д.* ХІХ Міжнародний конгрес істориків в Осло // *Укр. істор. журн.* - 2001. - № 1. - С. 159.
23. *Головко В. В.* Криза сучасної української історичної науки: теоретичний та історіографічний контекст: Автореф. дис.... канд. істор. наук. - Д., 2000.
24. *Білокінь С.* Про становище історичної науки в Україні. — С. 138-139.
25. Там само. - С. 142.
26. Там само. — С. 144.
27. *Subtelny O.* The Current State of Ukrainian Historiography. - P. 33-34.
28. *Головко В. В.* Вказ. праця.
29. *Колесник І. І.* Українська історіографія (XVIII - початок ХХ століття). - С. 129.
30. *Сахновський Є.* Українська історіографія: логіко-гносеологічний аналіз поняття // Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на порозі ХХІ століття». Чернівці, 16-18 травня 2000 р. Доповіді та повідомлення. — Чернівці, 2001. - Т. 1. - С. 130.
31. *Таран Л. В.* Вказ. праця // *Укр. істор. журн.* - 1999. - JV» I. — С. 85.
32. *Ресніт О. П.* Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. - С. 22.
33. *Потульницький В. А.* Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть // *Укр. істор. журн.* - 2000. - № 4. - С. 33.
34. *Головко В. В.* Вказ. праця.
35. *Ресніт О. П.* Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. - С. 7.
36. Там само. — С. 9.
37. *Рубльов О.* Дослідження проблем тоталітарного минулого в сучасній українській історіографії // Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на порозі ХХІ століття». Чернівці, 16-18 травня 2000 р. Доповіді та повідомлення. — Т. 1. - С. 321.
38. *Ресніт О. П.* Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. - С. 11.
39. *Касьянов Г.* Ще не вмерла українська історіографія // *Критика* - 2002. - № 4.
40. *Головко В. В.* Вказ. праця.
41. *Рубльов О.* Вказ. праця. - С. 321.
42. *Касьянов Г.* Вказ. праця.
43. *Subtelny O.* Op. cit. - P. 35-36.
44. *Білокінь С.* Про становище історичної науки в Україні. - С. 138.
45. *Ресніт О. П.* Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. - С. 7.
46. *Касьянов Г.* Вказ. праця.
47. *Hagen M., von.* Op. cit.
48. *Масненко В. В.* Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // *Укр. істор. журн.* - 2002. - № 5. - С. 54-55.
49. *Hagen M., von.* Op. cit.
50. *Потульницький В. А.* Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть // *Укр. істор. журн.* - 2000. - № 1. - С. 16-17.
51. *Subtelny O.* Op. cit. - P. 39.
52. *Яковенко Н.* Вказ. праця. - С. 119-120.
53. *Таран Л. В.* Вказ. праця. - С. 87.
54. *Зашкільняк Л. О., Сирота Р. Б.* Міжнародна наукова конференція у Львові «Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти» // *Укр. істор. журн.* - 2002. - № 2. - С. 152.
55. *Касьянов Г.* Вказ. праця.
56. *Grabowicz G.* Op. cit.
57. *Isaievych J.* Op. cit.
58. *Ресніт О. П.* Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. - С. 8.

K. Glomozda

STATE OF THE CURRENT UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY AS A SCIENTIFIC PROBLEM

There are no essential shifts in the opinion of Ukrainian and foreign historians about the state of Ukrainian historical science in last twelve years. This state is mainly determined as crisis further on. This crisis during all the investigated period is connected with low professional qualities of historians, with domination of empirical and descriptive researches, deterioration of source editorship, and with the lack of contemporary paradigm for the Ukrainian history which would grant a possibility to reach contemporary levels and standards of scholarship.